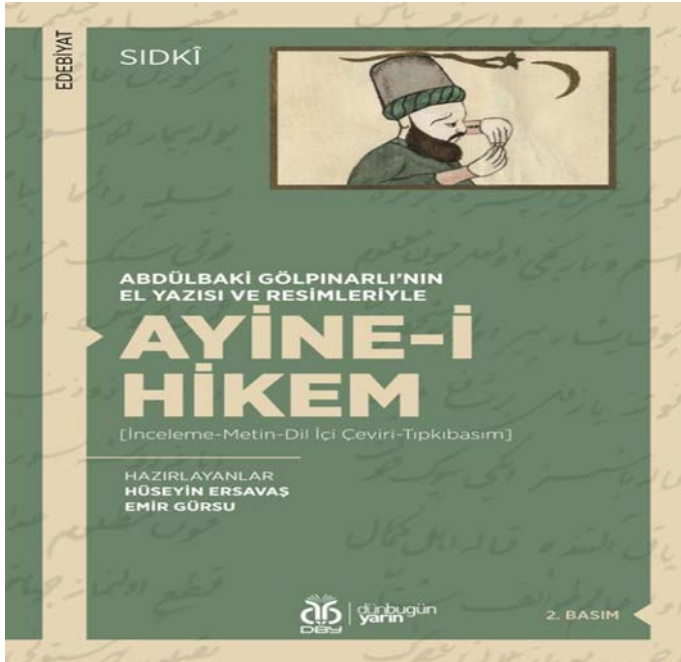

HÜSEYİN ERSAVAŞ VE EMİR GÜRSU (2023) SİDKÎ ABDÜLBAKÎ
GÖLPINARLI'NIN EL YAZISI VE RESİMLERİYLE AYİNE-İ HİKEM
[İNCELEME-METİN-DİL İÇİ ÇEVİRİ-TIPKIBASIM]

*İbrahim Mert Emre YETİM**

İncelenen *Ayine-i Hikem* adlı eserin müellifi 18.yy'da yaşamış “gayb şairi” Sıdkî'dir. *Ayine-i Hikem*, günümüz Türkçesi'ne “Hikmetin Aynası” olarak çevrilir. Kitabın iki yazarından biri Hüseyin Ersavaş, şu an Haliç Üniversitesinde araştırma görevlisi olup aynı zamanda İstanbul Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans programına devam etmektedir. Emir Gürsu, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Tarih yüksek lisans programından mezun olmuş ve aynı üniversitede doktora öğrenimini sürdürmektedir. Kitapları 2023 yılında, Dün Bugün Yarın (DBY) Yayınevi'nde basılmıştır.

Sıdkî, çeşitli harf, rakam ve sembollerle gelecekte haber verme ilmi olan “cifr” ilmiyle haşır neşirdir. Bağlı olduğu Hamzaviyye tarikatı ise aslında Bayramî-

Melâmî tarikatıdır. Tarikat, Hamza Bâlî'nin ölümünden sonra (ö.1573?) Hamzaviyye ismini almıştır (Azamat, 1997, s.503-505). Halktan gizli zikirleri olan, ana akım tarikatlar ve mezheplerden uzak duran Hamzaviyye tarikatı oldukça değişik ve ilgi çekicidir. Dikkatleri daha çok celbedense eserin kendisidir. Kitabın yazarları *Ayine-i Hikem*'i şöyle tanımlıyor :

“*Ayine-i Hikem*'i hicri 1200 ile 1300 (m. 1786-7 ile 1883-4) tarihleri arasında Anadolu'ya gelecek Hamzavi ricalini tarif ve resmeden, Hamzavilik hakkında bilgi aktaran ve 1300 tarihinden sonra Anadolu'da olacak olaylardan haber veren bir eser olarak tanımlayabiliriz.” (Ersavaş ve Gürsu, 2023,

* Çukurova Üniversitesi/imeyyetim@gmail.com/0009-0001-5812-4896 Gönderim tarihi: 5 Haziran 2026 Kabul tarihi: 13 Temmuz 2026

s.16). Kitabı özel kılan sadece kişilerin hakkında bilgi verilmesi değil aynı zamanda portrelerinin de çizilmesidir. Kitap 62 adet minyatür portreye haizdir. “Ayine-i Hikem, gelecek özel insanları, bütün detayları; süsleri, kıyafetleri ve başlıklarıyla resmedilmesiyle, benzersiz bir mevkiyi işgal etmektedir.” (Ersavaş ve Gürsu, 2023, s.16).

Kitap; Önsöz, Kısaltmalar, Giriş, Ayine-i Hikem / Metin ve Dil İçerisi, Kaynaklar, Dizin, Ayine-i Hikem / Tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümü 6 ayrı alt bölümden meydana gelmiştir. 1. Bölüm; Gayb Ricalinin Şiirini Söyleyen Gâib Bir Şair: Sıdkî, 2. Ayine-i Hikem Hakkında; Telif Tarihi ve Sebepleri, Muhtevası, Dil ve Üslup, 3. Sıdkî Ne okudu?: Ayine-i Hikem’in Beslendiği Kaynaklar, 4. Sıdk ile Çizilen Yüzler: Ayine-i Hikem Minyatürlerinin Tarihî Değeri Üzerine, 5. “Hikmet Aynasından” Yansıyan İsmail Saib Portresi, 6. Nüşhaların Tavsifi.

Önsözün sonunda, italik yazıyla “Tevfik ancak Allah’tandır.” cümlesi göze çarpmaktadır. Cümle, 19. asır Osmanlı dönemi kitaplarında (yine mukaddime/önsöz kısmının sonunda) görülen adetlerden biridir. Yalnız adetin aslı Arapça söyleyişle, “Mine Allahu’t tevfik” şeklindedir.

Gayb Ricalinin Şiirini Söyleyen Gâib Bir Şair: Sıdkî alt bölümünde, Sıdkî’nin hakkında dönemin kaynaklarında, tezkire yazarlarında neredeyse hiçbir bilgi olmadığı söylenmiştir. Mehmed Sıdkî adında divan sahibi şairle benzerlik gösterdiği ama yüzde yüz uyuşmadığı beyan edilmiştir. Sıdkî’nin cifr ilmine hakim, iyi eğitim almış, manevî ilimlere sahip ve Hamzavî tarikatında olduğu Ayine-i Hikem’den tespit edilmiştir.

Ayine-i Hikem Hakkında adlı bölümde, Sıdkî’nin neler yazdığı anlatılır. Mesela Sıdkî; eserinde yazdıklarının anlaşılması için cifr, söz sanatları, aruz, tasavvuf, ebced ilimlerinin yanı sıra Arapça, Farsça ve Türkçeye hakim olunması gerektiğini söylemiştir. Anlatılanlar bir “sır”dır. Bu ilimlerin bilinmesi şartıyla çözülebilecek örtülü bir dil kullanıldığı vurgulanmıştır. Ayine-i Hikem’in, sadece gelecek kişileri tarif etmekle kalmayıp 62 adet minyatüre sahip oluşunun sanat tarihi açısından önemine değinilmiştir.

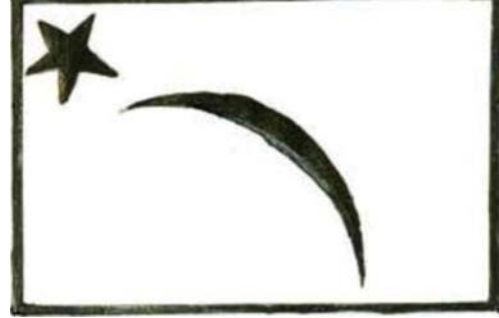
Divan edebiyatında döneminde kaleme alınan eserlerde asıl konuya girmeden önce “Neden yazdım? Yazmama ne sebep oldu?” sorularını açıklayan “sebeb-i telif” adı verilen bölüm bulunur. Ayine-i Hikem’in yazılma sebebiyse kendi tarikatının mensuplarına “kendi tarikatının gelecekteki büyüklerini” haber vermektir. Hamzaviyye tarikatı dışarıya kapalıdır. Dışarıdan birilerinin tarikat ehlini tanıyamayacağı gibi tarikat ehlinin de birbirini tanıyamaması gibi durumlar yaşanmaktadır. Sıdkî ise keşif yoluyla gelecekteki kimseleri haber vermektedir.

Sıdkî kitabına 1200 yılında gelecek bir “mehdi” portresini eklemiştir. Mehdi’nin tasviri Hazret-i Peygamber’in neslinden olduğu için yeşil perde arkasındadır. Çok sayıda kişi tanıtılmış ve her kişi için 3-4 beyit ve 1 minyatür eklenmiştir. Sıdkî’ye göre gelecekte haber vermenin Allah’ın izniyle mümkün olduğuna inanılmaktadır. Kitabın dilinin yazarlarca “şifreli” olduğu söylenilmiştir.

Sıdk ile Çizilen Yüzler: Ayine-i Hikem Minyatürlerinin Tarihî Değeri Üzerine kısmında resimlerin yazılanlara göre çizilmediği hatta ekstra detay barındırdıkları aktarılır. “Hekimbaşı Abbas, Askerî zümresinden bir zat...” adlı şahıslar olduğu kadar güreşçi, şekerci gibi halk tabakasından kimseler de vardır. Bu açıdan istisnai olduğu söylenmiştir (Ersavaş ve Gürsu, 2023, s.37). Minyatürlerde 2 tane kadın minyatürü de vardır. Birisi “Bir zen-i merd-sîret âşık-ı Hak” yani Hak âşığı erkek görünümlü bir kadın olarak tarif edilmiştir. 17. yy’da örtüsüz bir kadın çiziminin yapılmasının özgünlüğüne dikkat çekilmiştir.

Papağan ve ay-yıldız simgesi de minyatürler arasındadır.

Hikmet Aynasından Yansıyan İsmail Saib Portresi başlığının altında yazılanlar gelecekte haber veren eserin en somut ve yakın tarihimize kadar gelen örneği açıklanmaktadır. İsmail Saib Sencer, Osmanlı son dönemi ve ilk Cumhuriyet yılları alimlerindendir (Bilgin, 2001, s.122-123). 1200 ila 1300 yılları arasında Anadolu'ya gelecek büyükler anlatılmaktadır denilmiştir ki Sencer 1873 (1289/90) tarihinde doğmuştur. Kedilere aşırı düşkünlüğüyle bilinir. Öyle ki Abdülbaki Gölpınarlı'dan aktarılanlara göre yanına ilim için gidildiğinde “Beyza” adındaki (tüm kedilerinin de annesi olan) kedisinin hasta olduğunu ve bugün kalsın dendiğini öğreniyoruz (Ersavaş ve Gürsu, 2023, s.41). Sencer'in Mevlevî tarikatının erbabı olduğu da bilinmektedir. Abdülbaki Gölpınarlı evrakının içindeki bir resmin altında “İsmail Saib Efendi'nin Abdülbaki Gölpınarlı tarafından çizilmiş iki resmi.” bilgisi verilmiştir. Sencer'in vefatından 2 gün sonra çizilmiştir. Aşağıdaki resmin altındaysa “Gölpınarlı Abdülbaki bende-yi bendegan-ı Mevlana” yazmaktadır. Soldaki kişi İsmail Saib Sencer, sağdaki ise kitaptaki minyatürdür.

Verin bilgilerin Sencer'le farklılıkları ve benzerlikleri söz konusudur. Sema benzerliği inkar edilemezdir. Sencer'in mevlaviliği malumdur ve resmedilen kişinin başındaki sikkeden mevlavî olduğu anlaşılmaktadır. Minyatürdeki şahıs “daima bir beyaz kedi besler” ve “gülmeyen ve uzun bir hayat yaşayan birisi” cümleleriyle anlatılmıştır. Sencer'in de “Beyza”sı meşhurdur. Ciddi olduğu ve nispeten uzun hayat yaşadığı

bilinmektedir. Tabii alakasız yönler de yok değildir. Manisalı ve hekimbaşı tarifleri İsmail Saib Efendi'ye uymaz.

Araştırmacılar, nüshaların tasvifinde Ayine-i Hikem'in toplam sekiz nüshasının olduğunu ama sadece dört nüshaya erişebildiklerini ifade etmişlerdir. Metin bahsedilen Abdülbaki Gölpınarlı, Vatikan, Tübingen ve Berlin nüshalarıyla oluşturulmuştur. Metne ilk önce dil içi çevirisiyle başlanılmıştır, nüsha bir sonraki sayfada transkripsiyonlu şekilde yazıya aktarılmıştır. Dil içi çeviri – nüsha neşri birbirini izler şekilde kitap boyunca devam eder. Kaynakça bölümünden sonra tıpkıbasım da kitabın içeriği arasındadır.

Kaynakça :

- ERSAVAŞ, H., GÜRSU, E. (2023). Sıdkî Abdülbaki Gölpınarlı'nın El Yazısı ve Resimleriyle Ayine-i Hikem [İnceleme-Metin-Dil İçi Çeviri-Tıpkıbasım]. İstanbul: DBY Yayınları.
- AZAMAT, N. (1997). "Hamza Bali". TDV İslam Ansiklopedisi (XV, 503-505). İstanbul: TDV Yayınları. Erişim tarihi : 27.03.2026
- BİLGİN, A. (2001). "İsmail Saib Sencer". TDV İslam Ansiklopedisi (XXIII, 122-123). İstanbul:TDV Yayınları. Erişim tarihi : 27.03.2026